

vegfonetikai tanulmányait a Szöveg és hangzása (1999) címmel kiadott tanulmánygyűjteményben találhatjuk (ugyancsak a Magyar Rádió kiadásában). A 2000-es években pedig egyre tartalmasabb kötetek jelentek meg: Az értelmes beszéd hangzása (Elekfi Lászlóval közös munkája, Szemimpex, 2004), Igényesen magyarul. A helyes kiejtés kézikönyve (Argumentum, 2010), vagy legutóbb: Beszédtechnika. Alapismeretek és szövegértelmezés magyarázatokkal 1–2. (Tinta, 2015). Retorikai munkásságának egyik sajátos területe lett a nem szóbeli kommunikáció: Nem csak szóból ért az ember. A nonverbális kommunikáció eszköztára (Tinta, 2011). Fontosnak tartotta a beszédművelő mozgalom történetének dokumentálását is: A Kazinczy-versenyek huszonöt éve (Z. Szabó Lászlóval közösen, Kazinczy Ferenc Gimnázium, Győr, 1991), A Kazinczy-versenyek és a helyes kiejtés néhány kérdéséről (Kazinczy Ferenc Gimnázium, Győr, 2011).

Ahogy korábban is írtam, Wacha Imrét még a két világháború közötti klasszikus nyelvésznevezeték tanította, ezért rengeteg tudománytörténeti anekdotát ismert. Unszolasomra készítette el a nyelvész anekdotáinak gyűjteményét: Kvaterkázás. Anekdoták a 20. század második felének nyelvészeiről, nyelv művelőiről (Anyanyelvápolók Szövetsége, 2016). (Ismertettem a Magyar Nyelvőr 2017/1. számában.) Wacha Imre tudományos fokozatokra nem törekedett, mert valamikor régen egyik főnöke nem bízta. 1992-ben Déry Tibor-jutalmat kapott, 1995-ben Kazinczy-díjat, 2014-ben az MTA életműdíját, 2015-ben a Magyar Érdemrend tisztikeresztjét és 2017-ben az arany Kazinczy-díjat.

Az Anyanyelvünk vonzásában (Nyelvtudósok, nyelvészek és nyelv művelők Győr-Moson-Sopron megyében. Szerk. Hérics Lajosné. Győr, 1997. 159.) című kötetben közölt vallomását ezzel zárja: „Ha megkérdeznék, a legnagyobb élményeim anyanyelvemmel kapcsolatban, ezt válaszolnám: Az, hogy egy életen át anyanyelvemről tanulhattam, hogy anyanyelvem törvényszerűségeit vizsgálhattam, hogy taníthattam, hogy gondolkodni taníthattam, s ráadásul az anyanyelvről szerzett ismereteimet az anyanyelvemen adhattam át tanítványaimnak.”

Wacha Imrét kisgyermekkorom óta ismertem, édesapám egyik legjobb barátja volt, amikor vele találkoztam, beszélgettem, úgy érezhettem, hogy egy kicsit apám is üzen általa. Ezért nekem sokszorosan fog hiányozni, és tudom, hogy ezzel nem vagyok egyedül. Talán egyszer még folytatódhat a nagy nyelvési kvaterkázás...

BALÁZS GÉZA

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Havas Ferenc 70 éves*

Havas Ferenc 1948. február 2-án született Budapesten. Itt végezte általános- és középiskolai tanulmányait is. 1966-ban érettségizett a II. Rákóczi Ferenc Gimnáziumban. Általános iskolai és gimnáziumi évei alatt végig irodalmárnak készült, erre a pályára ösztönözte gimnáziumi magyartanára, Jávör Ottó író is. Az ELTE bölcsészkarának magyar-orosz szakára jelentkezett, fel is vették az egyetemre, de az akkori idők gyakorlatának megfelelően előfelvétellel, a következő évre. Az előfelvétel évében az egyetemi nyom-

* Elhangzott 2018. február 13-án a Magyar Nyelvtudományi Társaság felolvasó ülésén.

dában korrektorként dolgozott. Saját értékelése szerint korrektori munkájának pozitív hozadéka az volt, hogy magas szinten elsajátította a magyar helyesírást. Az egyetemen érdeklődése – kezdetben számára is meglepően – mindinkább a nyelvészet felé fordult. Elsősorban a finnugor és az általános nyelvészeti tanszéken találkozott olyan új, érdeklődését, tudásvágyát felkeltő nyelvészeti ismeretekkel, tantárgyakkal, amelyek teljesen mások voltak, mint az unalmas gimnáziumi nyelvtanórák anyaga! Ezért némi hezitálás után, a magyar szakot kényszerűen leadva, mindkét speciális – akkoriban B, illetve C – szakot, az általános nyelvészetet és a finnugrisztikát – vette fel. Háromszakosként aztán belevette magát a tanulásba, hiszen egyetemi oktatónak, kutatónak készült. Tevékenyen részt vett a Magyar Nyelvész Diákkör munkájában, kevés szabad idejét a nyelvésztkönyvtárban töltötte. (Magam, aki fölötte jártam az általános nyelvészet szakon, ezeken az alkalmakon és helyszíneken ismertem meg közelebről Ferit: a diákkör ülésein, ahol akkoriban élénk munka folyt, a nyelvésztkönyvtárban, diákköri kirándulásainkon.) 1972-ben orosz nyelv és irodalomból tanári, általános nyelvészetből, illetve finnugor nyelvészetből előadói-kutatói – kitüntetéses – diplomát szerzett. Szakdolgozatához olyan témát keresett, mely mindkét nyelvészeti szakjához illeszkedik, benne mindkét szakján szerzett ismereteit hasznosíthatja. Így talált rá már hallgató korában máig fő kutatási területére, a nyelvtipológiára. A magyar, a finn és az észti nyelv tipológiai összehasonlítása című szakdolgozatát – átdolgozva – 1973-ban egyetemi doktori disszertációként védte meg. (A munka 1974-ben, a Nyelvtudományi Értekezések sorozatban jelent meg.) A nyelvtipológiát később ő tette az általános nyelvészeti tanterv kötelező tantárgyává. Már tanársegéd volt az Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéken, amikor negyedik szakjaként, 1973 és 1976 között kiegészítő képzésben elvégezte a filozófia szakot is. Ezután évek alatt dolgozta ki és vezette be az általános nyelvészet szakosok számára a négy féléves nyelvfilozófiai kurzust.

Havas Ferenc az Általános Nyelvészeti Tanszéken 24 évig, 1972-től 1996-ig dolgozott, Telegdi Zsigmond, Balázs János, s – leghosszabban – Zsilka János professzorok vezetése alatt. Magyar- és idegennyelv-szakosoknak – kollégáival megosztva – a Bevezetés a nyelvtudományba, illetve az Általános nyelvészet című tárgyakat tanította, a szakos órákon pedig főként nyelvtipológiai, nyelvfilozófiai és tudománytörténeti órákat tartott. Zsilka-tanítványként 1979-ben védte meg a nyelvészttársadalmat megosztó, hatalmas vihart kavaráó kandidátusi értekezését A generatív grammatika nyelvszemléletének bírálata címmel.

A tanszéki kollektíva, s maga Feri is azzal számolt – tudatosan készülve a feladatra –, hogy Telegdi Zsigmond, Balázs János és Zsilka János professzorok utódjaként majd ő töltheti be a tanszékvezetői posztot. Hiszen vitán felül állt, hogy képességei és felkészültsége messzemenően alkalmassá teszik őt erre a szerepre. Azonban nem így történt: nem Feri lett tanszékünk vezetője, s ebben a számára méltatlan helyzetben csak egyet tehetett: kényszerűen elhagyta a tanszéket. Bár elméletileg – szakjai alapján – akár nyolc tanszékre is kerülhetett volna, az orosz-szovjet történelemmel foglalkozó Ruszisztikai Központban kapott lehetőséget a folytatásra. Itt olyan kutatási témát kellett keresnie, mely beleillik a központ profiljába, de nem jelent szakítást addigi nyelvészeti kutatási témáival sem. Ezért választotta a marriзмus történetének széleskörű, nagyrészt új adatokra támaszkodó, monografikus feldolgozását. Hiszen Nyikolaj Jakovlevics Marr korának és stadiális „új” nyelvelméletének, valamint utóéletének kritikai bemutatása a nyelvtipológia és tudománytörténet körébe vág, és a kérdéskörnek vannak nyelvfilozófiai vonatkozásai is. Egyúttal megfelelő kutatási témának bizonyult a Ruszisztikai Központban is. Ebből a témából habilitált, majd

A marrizmus-szindróma. Sztálinizmus és nyelvtudomány című könyvét a Tinta Könyvkiadó jelentette meg 2002-ben.

A sors ironiája, hogy Feri mégiscsak tanszékvezető lett: számára is teljesen váratlanul 2002-ben felkérték a Finnugor Tanszék vezetésére. Majdnem 30 év kihagyásával tért tehát vissza elhagyott finnugor tanulmányaihoz, s először állt egy tanszék élén. Mindez nem lehetett könnyű számára, de Feri kitűnően megállta a helyét mindkét vonatkozásban. A finnugor tanszék kollektívája és hallgatósága nemcsak elfogadta, hanem hamar megszerette őt: demokratikus vezetési gyakorlata, segítőkészsége, széleskörű nyelvelméleti felkészültsége és nyelvtudása, kiváló előadói kvalitásai rövid idő alatt megbecsültté és népszerűvé tették kollégái és hallgatói körében egyaránt. S ami szintén fontos: Feri maga is úgy értékeli, hogy oktatói és kutatói pályájának talán legfontosabb szakaszát jelenti a Finnugor Tanszéken töltött majd két évtized, s benne a 10 év tanszékvezetés. Megújította és vezeti a Nyelvtudományi Doktori Iskola Uráli nyelvészet és nyelvek alprogramját, s az ő kezdeményezésével és vezetésével indultak el és folynak az Uráli tipológiai adatbázis című nemzetközi projekt munkálatai. A Finnugor Tanszéken töltött évek alatt készítette el, s védte meg 2012-ben A prenominativitás. Elmélet és alkalmazása az uráli nyelvekre című akadémiai doktori disszertációját is. Míg a finnugor nyelvekre alkalmazott korai tipológiai munkája – akárcsak az Uráli tipológiai adatbázis – a leíró tipológiát, nagydoktori értekezése a kevesek által művelt történeti tipológiát képviseli. Értekezésében a mondat szerkezet tipológiai evolúciójának új – általa szkematogóniának nevezett – elméletét dolgozta ki, és alkalmazta a vizsgált uráli nyelvekre.

Végül, de nem utolsó sorban, hadd szóljak néhány szót ünnepeltünk eddig nem említett, de nagyon jellemző tulajdonságáról, a humoráról. A humor különleges adomány. Alföldy Jenő szerint „a bajok megemésztésére hivatott szellemi enzim”. Ezt a meghatározást különösen találónak érzem, ha arra gondolok, hogy annak idején, az Általános Nyelvészeti Tanszéken, egy-egy nehéz helyzetet, robbanás-közeli feszült pillanatot Ferinek hogyan sikerült feloldania, nevetésszel elidőltetnie, néhány odaillő, szellemes mondatával.

Kedves Feri! Mindannyiunk nevében először is jó egészséget kívánok Neked, töretlen alkotókedvet, és még számos munkás évet! Isten éltesen sokáig!

HORVÁTH KATALIN
ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem